

J A A R B O E K V O O R

Munt- en
Penningkunde

55

1968

KONINKLIJK NEDERLANDS GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE
AMSTERDAM

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. K. Berghuijs, Deventer

Dr. H. Enno van Gelder, Voorburg

Drs. G. van der Meer, 's-Gravenhage

Dr. H. J. van der Wiel, Gouda

Adres van de redactie: Zeestraat 71b, 's-Gravenhage

MUNTVONDSTEN

Nijmegen 1965. – In het voorjaar van 1965 werd te Nijmegen bij schoffelwerk in een tuin aan de Barbarossastraat een Romeinse munt gevonden, die daarna door het Rijksmuseum Kam verworven is. Het is een sestertius van keizer Domitianus (81–96), waarvan de beschrijving als volgt luidt (pl. III):

Vz. IMP CAES DOMIT AVG GERM—COS XV CENS PER PP
buste van de keizer naar rechts

Kz. IOVI—VICTORI, in de afsnede S C
zittende Juppiter met Victoria en scepter. RIC 388.

Zowel het gewicht van de munt, dat met 14,69 gr. slechts de helft van het normale bedraagt, als de stijl, in het bijzonder van de keerzijde, geven duidelijk aan dat het stuk niet uit de officiële munt te Rome afkomstig is, maar behoort tot de weinige provinciale navolgingen van munten van Domitianus. Als zodanig verdient het onder de vele Romeinse munten die in Nijmegen gevonden worden onze speciale aandacht.

DRS. JOH. S. BOERSMA

Emmererfscheidenveen 1915. – In zijn publikatie van de Romeinse muntvondsten in de drie noordelijke provincies wordt door W. A. van Es een vijftal denarii van Hadrianus (1), Antoninus Pius (1) en Marcus Aurelius (3) vermeld die alle gevonden zijn te Emmererfscheidenveen en zich thans bevinden in het Provinciaal Museum van Drenthe te Assen.¹ Daarbij spreekt hij het vermoeden uit dat het hier een deel van een gesloten vondst zou betreffen. Dit vermoeden is inderdaad juist.

Uit de notulen van de Museumcommissie 1915 en uit een berichtje in een provinciale krant blijkt namelijk dat in de eerste maanden van 1915 door de arbeider A. Lindeman bij de Runde te Emmererfscheidenveen 47 denarii zijn gevonden. Vijf daarvan zijn door hem aan het Museum in Assen geschonken, de overige 42 zijn „op keur” naar het museum gezonden maar nooit aangekomen. Informatie bij de Posterijen bleven zonder resultaat en tenslotte heeft de Museumcommissie de vinder schadeloos gesteld met een tegemoetkoming van f 15,—.

Volgens het krantebericht dateerden de munten uit de periode 100–200 n. C., waarmee de vijf resterende exemplaren overeenstemmen.

¹ W. A. van Es, *De Romeinse muntvondsten uit de drie Noordelijke provincies*, Groningen 1960, p. 117.

Graag wil ik Dr. J. D. van der Waals en de heer G. de Leeuw danken voor het verstrekken van de nodige gegevens.

Nu zijn uit Noord-Nederland een aantal vondsten bekend die alle tegen 190 gedateerd worden: die van het Boterdiep bij Groningen, uit Tzum in Friesland en uit Balloo en Bargercompascuum in Drenthe. De gelijktijdigheid van deze vondsten is niet toevallig maar kan op rekening worden geschreven van de onrustige politieke situatie in het Noorden tegen het eind van de tweede eeuw. Dit, tesamen met de magere gegevens over de vondst van Emmererfscheidenveen maken het aannemelijk dat ook deze uit die tijd dateert en tegen 190 gedateerd kan worden.

DRS. JOH. S. BOERSMA

Muntvondst uit Egypte. – De hierna volgende beschrijving betreft 238 Alexandrijnse tetradrachmen uit het bezit van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden.¹ Deze stukken zijn in 1929, tezamen met een vondst Romeinse munten (merendeels Aes II uit de periode 346–350), aan voornoemd Museum geschonken.²

De 238 Alexandrijnen (zo genoemd naar de vermoedelijk enige Egyptische muntplaats waar deze stukken geslagen zijn: Alexandria) zijn alle van biljoen³ en bestrijken de periode 277–296. Naar alle waarschijnlijkheid vertegenwoordigen zij geen gesloten vondst. Alle uit dezelfde tijd bekende en vergelijkbare muntvondsten⁴ blijken namelijk steeds ook vroegere stukken, van vóór 276, te bevatten. Deze vroegere munten hebben veelal nog een zilverachtig uiterlijk. Het is zeer wel denkbaar, dat deze er bij de onderhavige muntvondst zijn uitgezocht en afzonderlijk verkocht.

De Alexandrijnse tetradrachme is gedurende de eerste drie eeuwen van onze jaartelling de belangrijkste muntsoort van Egypte geweest (al werden er in de tijd van Tiberius tot Marcus Aurelius ook wel koperen munten geslagen). Zij was de opvolgster van de Ptolemaeus-tetradrachme (\pm 300–58 v. C.); de eerste Alexandrijnse tetradrachme had ook hetzelfde zilveragehalte als de tetradrachme van de laatste Ptolemaeus (de XIIIe). In de derde eeuw liep het zilveragehalte van de Alexandrijnse tetradrachme terug, hetgeen op een devaluatie zou kunnen duiden, gezien ook het feit, dat er enorme hoeveelheden (vooral na 268) werden geslagen.

¹ Gaarne maak ik van deze gelegenheid gebruik mijn dank te betuigen aan Prof. Dr. A. Klasens, Directeur van het Rijksmuseum van Oudheden, voor de bereidwilligheid waarmee hij de vondst geruime tijd heeft willen afstaan t.b.v. de determinatie.

² Volgens een zich bij de vondst bevindende notitie zijn de munten afkomstig uit Egypte, uit de nalatenschap van de Heer J. H. Insinger geschonken door Mevrouw Insinger te Bennekom in het jaar 1929.

³ Biljoen is een zilveralliage, welke voor meer dan de helft uit ander metaal bestaat. In de 1e - midden 2e eeuw hadden de tetradrachmen een zilveragehalte van 25-16%, daarna liep dit gehalte steeds meer terug, en onder Diocletianus (284-305) bedroeg het nog slechts 1%.

⁴ Milne, J. G., *Catalogue of Alexandrian Coins*, Oxford 1933.

De Alexandrijn zag er als volgt uit: Op de vz. het portret van de regerende keizer met daaromheen een Griekse tekst (het Grieks was de algemene handelstaal), op de kz. een god, godin, personificatie, etc. uit de Egyptische of Romeinse wereld. Op de kz.⁵ werd het jaar vermeld waarin het stuk geslagen werd, gerekend vanaf het begin van de regering van de keizer. Het Egyptische Nieuwe Jaar begint op 29 augustus, vandaar dat er in de lijst steeds twee jaartallen vermeld zijn. De aanduiding geschiedde als volgt: LA, LB, LΓ, etc., waarbij L jaar betekent (een enkele keer werd er ook wel eens ETOYC voor jaar gebruikt) en A, B, Γ, etc. 1, 2, 3, etc.

Aantal munten per keizer (Caesar)

Probus	18	Diocletianus	112
Carus	5	Maximianus	84
Carinus	12	Constantius I	3
Numerianus	2	Galerius	2

Verdeling per keerzijde

Zeus	2	Homonoia	9
Athene	23	Nike	31
Dikaiosyne	22	Tyche	23
Eirene	10	Alexandria	13
Elpis	42	Adelaar	50
Eusebia	13		

De Adelaar is dus de meest voorkomende keerzijde. Deze voorstelling komt reeds sinds de 3e eeuw v. C. op Egyptische munten voor.

Aantal munten per jaar

277/8	1	286	5
278/9	4	286/7	40
279/80	3	287/8	33
280/1	3	288/9	40
281/2	6	289/90	26
282	1	290/1	1
282/3	6	291/2	11
283/4	8	292/3	3
284	5	293/4	7
284/5	11	294/5	9
285/6	14	295/6	1

⁵ Tot Nerva werd het jaartal dan op de vz. dan op de kz. geplaatst, vanaf Nerva altijd op de kz.

Uit de periode 290–296 zijn er 32 munten, van vóór 284 37 stuks. Het grootste aantal munten is uit de periode 284/5–289/90, nl. 169 stuks. Dit zou kunnen worden verklaard door de reeds genoemde mogelijke devaluatie, of misschien door het feit, dat er in deze periode twee keizers gezamenlijk regeerden – en munten lieten slaan – t.w. Diocletianus van 284/5–305 en Max. Herculus van 286–305.

De vergelijkbare muntvondsten uit de tijd van onze vondst hebben eveneens de top in de periode 284/5–289/90, daarna nemen de aantallen geleidelijk af tot 296 (sluiting munt Alexandria). Bij onze muntvondst neemt het aantal munten af na 289/90. Dit zou verband kunnen houden met de begraafdatum, gewoonlijk treft men namelijk in vroege vondsten in afnemende mate munten aan van de jaren voorafgaand aan de begraafdatum. Aangezien onze vondst echter vermoedelijk niet compleet is, kunnen wij geen conclusies wat betreft de begraafdatum trekken.

PROBUS 276–282

277/8	Adelaar	BMC 2433	1
278/9	Tyche	„ 2424	1
	Adelaar	„ 2434, 2440 (2)	3
279/80	Nike	„ 2421	1
	Adelaar	„ 2428, 2429	2
280/1	Adelaar	„ 2430, 2435 (2)	3
281/2	Adelaar	„ 2431 (2), 2436 (4)	6
282	Adelaar	„ 2438	1

CARUS 282–283

282/3	Dikaiosyne	BMC 2441	2
	Adelaar	„ 2442, 2444 (2)	3

CARINUS 282–285

282/3	Adelaar	cf BMC 2449 (vz. 2448)	1
283/4	Elpis	„ 2454	5
	Nike	„ 2456	1
	Adelaar	cf „ 2461 (zonder ster)	1
284	Homonoia	„ 2455	1
	Nike	„ 2457	3

NUMERIANUS 283–284

283/4	Adelaar	BMC 2473	1
284	Nike	„ 2469	1

DIOCLETIANUS 284-305

284/5	Elpis	cf BMC	2499 (vz. 2485)	6
	Eusebeia	„ „	2509 (vz. 2485)	3
	Nike	„ „	2515	1
	Tyche	„ „	2527	1
285/6	Athene	„ „	2485	3
	Dikaiosyne	cf „	2488 (5) (vz. 2485), 2488 (vz. 2485, kz. ster 1.), 2488 (5) (vz. 2486)	11
286/7	Athene	„ „	2481	2
	Tyche	„ „	2524 (10), 2525 (2), 2525 (ster 1.) 2525 (vz. 2515)	14
	Adelaar	„ „	2533	6
287/8	Athene	„ „	2482, 2484 (13)	14
	Nike	„ „	2517 (5), 2519	6
	Adelaar	cf „	2534 (L - Δ), BMC 2539 (2)	3
288/9	Athene	„ „	2486 (met schild)	2
	Eusebeia	„ „	2510 (4), 2511 (6)	10
	Alexandria	„ „	2530	3
	Adelaar	„ „	2538	5
289/90	Dikaiosyne	cf „	2489 (vz. 2485)	1
	Eirene	„ „	2495, 2496, cf BMC 2497 (2) (S - L)	4
	Elpis	„ „	2500 (vz. 2485)	5
290/1	Zeus	„ „	2475	1
291/2	Zeus	BMC	2478	1
	Athene	„ „	2487	2
293/4	Eirene	cf „	2498 (L - I)	1
	Elpis	„ „	2505 (Ā), 2506	2
	Tyche	„ „	2526	1
294/5	Elpis	„ „	2507 (2), cf BMC 2507 (IA - L)	3
	Nike	„ „	2520	1

MAXIMIANUS HERCULIUS 286-305

286	Eirene	BMC	2553	4
	Homonoia	„ „	2560	1
286/7	Elpis	„ „	2555 (5), 2556 (9), 2556 (ster 1.)	15
	Nike	„ „	2572	1
	Adelaar	„ „	2595	2

287/8	Homonoia	„	2563	1
	Nike	cf „	2571 (2) (vz. 2569, kz. ster LΓ), 2573 (3) (vz. 2569), 2574 (vz. 2569), BMC 2574	7
	Adelaar	„ „	2596 (geen ster), 2599	2
288/9	Nike	„ „	2575 (vz. 2569, kz. geen ster)	1
	Adelaar	„ „	2596 (6), cf BMC 2596 (3) (vz. 2594)	9
	Alexandria	„ „	2593	10
289/90	Dikaiosyne	„ „	2550	7
	Homonoia	„ „	2564 (2), 2565 (2)	4
	Tyche	cf „	2587 (vz. 2574), 2587 (3) (vz. 2569), 2588 (vz. 2569)	5
291/2	Dikaiosyne	„ „	2550 (vz. 2590, kz. $\frac{L-Z}{B}$)	1
	Elpis	„ „	2557	1
	Nike	„ „	2579, 2580 (4), cf BMC 2583 (vz. 2585)	6
292/3	Elpis	cf „	2558 (vz. 2580)	1
	Tyche	„ „	2589 (vz. 2580)	1
	Adelaar	„ „	2597 (vz. 2590, kz. $\frac{L-H}{\Gamma}$)	1
293/4	Eirene	„ „	2554	1
	Elpis	cf „	2558 (vz. 2567, kz. ENATOY - *L ḡ)	1
	Homonoia	„ „	2568 (kz. zonder C en ster)	1
294/5	Nike	„ „	2585	1

CONSTANTIUS CHLORUS 293-306

294/5	Elpis	BMC 2605 (2), of BMC 2605 (vz. 2606)	3
-------	-------	--------------------------------------	---

GALERIUS 293-311

294/5	Homonoia	cf BMC 2616 (LΓ)	1
295/6	Nike	„ „ 2617 (L - Δ)	1

(1-10-1967)

J. H. EVERS

Arnhem 1957. – In 1968 is nogmaals een partij van 95 zilveren munten te voorschijn gekomen, die bleken te behoren tot de vondst Arnhem 1957, gepubliceerd in het Jaarboek van 1959. Het aantal bekende exemplaren uit deze bijzonder interessante schat is hierdoor gebracht op 4 gouden en $967 + 60 + 95 = 1122$ zilveren munten¹.

¹ Beschrijving van de vondst: JMP 46 (1959), p. 1-36; aanvulling met 60 later getoonde exemplaren: JMP 48 (1961), p. 100-102.

Onder deze 95 nieuwe munten bevinden zich 6 typen en enkele variaties die in de eerder beschreven delen nog niet gesignaleerd waren; overigens zijn het aanvullende exemplaren van de reeds bekende soorten. De hieronder volgende beschrijving sluit zoveel mogelijk bij de beide vorige aan: verwezen wordt naar de nummers in Jaarboek 1959.

Holland, Willem V, leeuwengroot (als no 3)	4
halve leeuwengroot (als no 4), 1.33 g	1
plak (als no 6a)	4
Utrecht, Jan van Arkel, groot Utrecht (1 ex. als no 10a, 1 ex. als no 10b, 3 ex. als no. 10c, 1 ex. als no 10e)	6
Jan van Vernenburg, plak Salland (als no 15)	3
Arnold van Hoorne, groot Insula (= De Weerd bij Utrecht) (als no 26)	1
Gelre, Alianora, groot Arnhem, 2.71 g	1
Vz. geheel als no 40b (andere stempel)	
Kz. binnenomschrift +MONETA DE ARNE'	
buitenomschrift +ALIANORA DVCISSA GELR'	
(zelfde tekst als op vz.!), interpunctie met twee ringetjes (pl. III) ²	
Eduard als ruwaard, halve groot Roermond (als no 43), 1.71 g	1
Eduard als hertog, groot Arnhem (als no 46), 2.91 en 2.94 g	2
plak Arnhem (als no 47)	12
Brabant, Johanna, halve groot Vilvoorde (als no 69)	1
Perwez, Diederik van Hoorne, Tourse groot, 3.28 g	1
Op de kz. +DNS DE PERVIES (vgl. Van der Chijs, Leenen van Brabant pl. 4) ³	
Hoorne, Dirk-Loef als voogd, leeuwengroot, Weert, 2.33 g	1
Zie Van der Chijs, a.v. pl. 30,3	
Heinsberg, Godfried III, brabantinus Heinsberg (als no 79), 0.87 g (op kz. HEINSBER')	1
Vlaanderen, Lodewijk van Male, leeuwengroot (als no 83)	16

² Een gelijk exemplaar werd eerder beschreven JMP 40 (1953), p. 141.

³ De traditionele toeschrijving aan Gerard van Hoorne (1304-1327) is zonder twijfel veel te vroeg. De aanwezigheid in deze schat wijst op Diederik van Hoorne of zijn oom Diederik van Perwez: zie daarover de noot bij no 74.

Saint Pol, Walérand III van Luxemburg (1371–1415), halve plak Elincourt, 1.72 g Zie Poey d'Avant 6878, Harpes 155	1
•	
Gulik, Willem II, kronengroot Bergheim (als no 101, doch IVLIACENS:)	1
adelaarsgroot Düren (als no 102 met IVLIACENSIS)	1
plak Dülken (als no 103, 1 ex. met DVLKENSIS, 1 ex. met DVLKENSIS*)	2
Kleef, Jan (groot Büderich (als no 107, met BVDERIC Adolf I, groot Cleve (als no 113, met CLEVENSIS) halve groot Cleve (als no 115a, op 1 ex. is op vz. leesbaar +MONETA CLEVENSIS	1 1 2
Trier, Boemund van Warsberg, dubbele schilling Koblenz, 3.65 g Zie Noss 40	1
Keulen, Walram van Gulik, turnose Deutz (als no 124) turnose Bonn (als no 125)	3 5
Berg, Willem II, Tourse groot Type Noss 70, op kz. WILHES COMES . . . als HBN I/4 (1950), p. 57, no 510	1
Sayn, graaf Johan III (1357–1403), adelaarsgroot Sayn, 2.66 g Type als no 102; vz. wapen in zespas, +IOHANNES:COMES: SEINENSIS'; kz. dubbele adelaar, +MONETA:SEINENSIS: (vgl. Grote, Münzstudien III, p. 163, zelfde type geslagen te Hachenburg)	1
Bohemen, Jan, groschen Praag (als no 154) Karel IV, groschen Praag (als no 155)	1 8
Frankrijk, Lodewijk IX, Tourse groot (als no 156), 3.45 g Philip IV, Tourse groot (als no 160: 7 ex. met ronde O (Lafaurie 217) en 3 ex. met ovale O (Lafaurie 218), waarvan 1 met 3 puntjes . . . na TVRONVS)	1

NASCHRIFT

Tijdens de druk werd op het Kon. Penningkabinet door een particulier nog een partij van 32 munten die uit dezelfde vondst afkomstig was, getoond. Het bovengenoemde totaal wordt hierdoor op 1154 munten gebracht.

Holland, Willem V, plak (4 ex. als no 6a, 1 ex. als no 6b)	5
Utrecht, Jan van Arkel, groot Utrecht (als no 10a)	1
Arnold van Hoorne, groot Insula (als no 26)	1
Gelre, Eduard als ruwaard, groot Roermond (als no 42)	2
Eduard als hertog, plak Arnhem (als no 47)	6
Vlaanderen, Lodewijk van Male, leeuwengroot (als no 83)	9
Kleef, Adolf I, plak Cleve (als no 117a)	1
Keulen, Walram van Gulik, turnose Deutz (als no 124)	1
Bohemen, Karel IV, groschen Praag (als no 155)	3
Frankrijk, Lodewijk IX, Tourse groot (als no 156)	1
Philips IV, Tourse groot (als no 160)	2

J. BAART

Ten Boer 1967. – In april werden bij graafwerkzaamheden vlak bij de N.H. kerk in Ten Boer (Gr.) 2 gouden munten gevonden. Toen bleek meteen dat enkele jaren geleden op dezelfde plek al 12 munten gevonden waren, die de vinder niet als goud had herkend, maar wel bewaard.¹ Dankzij de medewerking van Drs. J. W. Boersma van het Groninger Museum voor Stad en Lande konden deze 14 munten nauwkeurig onderzocht worden. Zij werden door dit museum verworven.

Bij dit onderzoek bleek tevens dat in februari 1877 op dezelfde plaats in de pastorietaan een beschadigd loden doosje en 31 gouden munten gevonden waren. Gelukkig werd bij die gelegenheid door de toenmalige predikant Ds. C. Muller Sissingh een zeer nauwkeurige beschrijving gepubliceerd² opgesteld door de numismaat J. E. H. Hooft van Iddekinge. Deze lijst diende tevens als advertentie waarin de munten ten bate van de kerkvoogdij te koop waren aangeboden. Daar de beide partijen in samenstelling en chronologie volkomen bij elkaar aansluiten, mag wel als vaststaand worden aangenomen dat zij tezamen één depot hebben gevormd, dat omstreeks 1427 zorgvuldig verpakt aan de bodem werd toevertrouwd. De 45 munten worden hier dan ook tezamen als één vondst beschreven.

¹ Voorlopige mededelingen in *De Geuzenpenning* 17 (1967), p. 32 en *Nieuwsbulletin KNOB* 1967, p. 69-70.

² Provinciale Groninger Courant 15 februari en 11 oktober 1877.

1877 1967

Nederlanden

Gelre, Reinald IV (1402–1423)

Reinaldusgulden geslagen te Arnhem (vdC 8,3)

3 ex.

Vz. Johannes de Doper; s. IOHANNES-BAPTISTA leeuwte

Kz. in vierpas wapen van Arnhem, omringd door vier fantasiewapens;

† DVX. REINALD: IVL.Z.GEL.Z.COMES.Z

Duitse Rijk

Gulik, hertog Reinald I (= IV van Gelre) (1402–1423)

Rijnse gulden geslagen te Bergheim (Noss 181), na 1420

1 ex.

Vz. Sint Pieter, aan zijn voeten wapen van Gulik;

REIN*DVX* I – VL GEL EOR³Kz. in vierpas wapen van Gulik, omringd door wapentjes van
Mainz, Trier, Keulen en Palts; MON*-NOV-*BER*-*CHE

Keulen, aartsbisschop Frederik van Saarwerden (1371–1414)

Rijnse gulden geslagen te Bonn (Noss 254) ca 1410

1 ex.

Vz. Johannes de Doper: MONETA–BVINSIS adelaar

Kz. in driepas wapen van Keulen-Saarwerden, omringd door
wapentjes van Mainz en Trier en een rozet; FRIDIC-VS

ARP-VS COL

Keulen, aartsbisschop Diederik van Meurs (1414–1463)

Rijnse gulden, geslagen te Bonn (Noss 301) ca 1420

2 ex.

Vz. Sint Pieter, aan zijn voeten wapen van Meurs;

THEODIC.AR-CPI.COLON

Kz. in vierpas wapen van Keulen gedekt door Meurs, omringd
door wapentjes van Mainz, Trier, Palts en Gulik;

*MON-*NOV-*BVN*-*ENS

Als voren,

Rijnse gulden, geslagen te Bonn (Noss 322), ca 1424

2 ex. 2 ex.

Vz. Sint Pieter, aan zijn voeten wapen van Meurs; *THEODIC*

AR-CPI*COLON

Kz. in driepas wapen van Keulen gedekt door Meurs, omringd
door wapentjes van Mainz, Trier en Palts;

*MONE-*NOVA*-*BVNE

³ De verbastering van CO.Z (comes Zutphanie) tot EOR is een vast verschijnsel op deze Gulikse munten.

	1877	1967
Als voren		
Rijnse gulden, geslagen te Riel (Noss 327) ca 1425		1 ex.
Vz. tronende Christus, aan zijn voeten wapen Keulen-Meurs; *THEODIC - ARCPI*CO		
Kz. bloemenkruis, in de hoeken de wapens Keulen-Meurs, Palts-Beieren, Mainz en Trier-Ziegenhayn		
Trier, aartsbisschop Werner van Falkenstein (1388-1418)		
Rijnse gulden, geslagen te Oberwesel (Noss 360) ca 1415	1 ex.	
Vz. Johannes de Doper; WERNER - ARCP*TRE		
Kz. in driepas wapen van Trier-Minzenberg, ⁴ omringd door wapentjes van Minzenberg en Mainz en ornament; *MONET*-*ANOVA*-*WESAL		
Als voren		
Rijnse gulden, geslagen te Offenbach (Noss 405) ca 1415		1 ex.
Geheel als boven, doch omschrift op kz. *MONET*-*NOVA*-*OVENB		
Trier, aartsbisschop Otto van Ziegenhayn (1418-1430)		
Rijnse gulden, geslagen te Koblenz (Noss 436) ca 1427	1 ex.	
Vz. staande aartsbisschop; OTTONIS-ARCPI*TRE		
Kz. in driepas wapen Trier-Ziegenhayn; +MONETA*NOVA* AVREA*COVE		
Mainz, aartsbisschop Johan van Nassau (1397-1419)		
Rijnse gulden, geslagen te Hoechst a/d Main (Prinz Alexander 119) ca 1415	1 ex.	1 ex.
Vz. Johannes de Doper; IOHIS.AR-E-P-MAGVNT		
Kz. wapen van Mainz-Nassau, terzijde wapentjes van Keulen en (Trier-)Minzenberg; +MO-NETA.I.HOEST. SVP-MOE		
Mainz, aartsbisschop Konrad van Daun (1419-1434)		
Rijnse gulden, geslagen te Bingen (Prinz Alexander 154) ca 1420	1 ex.	
Vz. Sint Pieter, aan zijn voeten wapen van de Rijngraven van Dhaun; CONRADI*A*-RCP*MAGVN		

⁴ De aartsbisschoppen Kuno en Werner van Falkenstein plaatsen op hun munten niet het rad van Falkenstein, maar het wapen van hun heerlijkheid Minzenberg, wellicht om verwarring met het rad van Mainz te vermijden.

1877 1967

Kz. in vierpas wapen van Mainz, omringd door wapentjes van Trier, Keulen, Palts en Gulik; *MON-*NOV*-*PIN*-*GE'S

Palts, Keurvorst Lodewijk III (1410–1435)

Rijnse gulden, geslagen te Bacharach (Joseph 24) ca 1425 1 ex.

Vz. Sint Pieter, aan zijn voeten wapen van Beieren;

LVDWIC*C*P - R*DVX*BAV

Kz. in driepas wapen van Palts–Beieren, omringd door wapentjes van Mainz, Trier en Keulen; *MONE-

NOVA-*BACH

Koninklijke munt te Frankfurt, koning (na 1433 keizer)

Sigismund (1410–1437)

Goudgulden geslagen te Frankfurt ca 1420 (Joseph 100) 1 ex. 2 ex.

Vz. Johannes de Doper, aan zijn voeten muntteken halve

maan; MONETA NO - FRANCKFORD of FRANCFORD of FRA'CFORD

Kz. in zespas rijksappel; +SIGISMVND*ROMANORVM*REX of +SIGISMV'D*RO'NORVM*REX

Als voren, geslagen ca 1425 (Joseph 102)

2 ex.

Vz. Johannes de Doper als voren; MONETA*NO - FRA'CFORD

Kz. in vierpas rijksappel; +SIGISMV'D*RO'NORVM*REX

Frankrijk, koning Karel VII

Kroon, geslagen na 1385 (Lafaurie 378), verschillende muntplaatsen

21 ex.

Vz. gekroond wapen van Frankrijk, +KAROLVS:DEI:GRACIA:

FRANCORVM:REX

Kz. gebloemd kruis in vierpas; +XPC:VINCIT:XPC:REGNAT:

XPC:INPERAT

De oude beschrijving vermeldt, dat sommige hiervan „points secrets” ter aanduiding van de muntplaats dragen. Een deel behoort dus tot de emissie van 1385, zonder aanduiding van de muntplaatsen, een deel tot die van 1389 of 1394, met muntplaats-aanduiding door punten onder bepaalde letters.

De datum van verberging wordt bepaald door de jongste munt, de Trierse gulden van aartsbisschop Otto, die blijkens het type in de jaren 1426–1429 geslagen moet zijn. De afsluiting van de schat kan dan ook op met vrij grote zekerheid op ca 1427 worden gesteld.

Hij bestaat uit drie onderling verschillende muntsoorten. De oudste soort wordt gevormd door de 21 Franse kronen uit het einde van de 14e eeuw. Deze zijn nog geruime tijd daarna geregeld in grote aantallen in gebruik geweest; de Franse emissies uit het eerste kwart van de 15e eeuw waren betrekkelijk gering en minderwaardig van kwaliteit, zodat zij nauwelijks werden uitgevoerd; pas de saluuts sedert 1421 in het door de Engelsen bezette deel van Frankrijk geslagen, zijn weer in belangrijke mate in de Nederlanden doorgedrongen.

De tweede reeks wordt gevormd door de Rijnse guldens van de vier keurvorsten en de daarmee in waarde overeenkomende guldens uit de koninklijke munt te Frankfurt, die evenals de Franse kronen als het meest betrouwbare goudgeld uit deze periode beschouwd werden. Vooral de guldens van de keurvorsten vormen een kompakte en nauw samenhangende groep. Sinds 1385 muntten de aartsbisschoppen van Mainz, Trier en Keulen en de keurvorst van de Palts in nauw onderling overleg. In elkaar regelmatig opvolgende muntverdragen werden telkens voor alle deelnemers zowel voor de guldens als voor het zilvergeld gewicht, gehalte en koers, benevens de beeldenaar vastgesteld: zo ontstonden dus vier parallelle muntreeksen die behoudens omschriften en wapens aan elkaar gelijk waren. De vz. werd afwisselend ingenomen door Johannes de Doper, Sint Pieter of de regerende vorst zelf, de kz. vertoonde het wapen van de muntheer omringd door die van zijn samenwerkende collega's, alles binnen een driepas of vierpas. Bij een verandering in de muntvoet placht de algemene beeldenaar gewijzigd te worden; veranderingen in de details traden op bij troonswisseling, bij tijdelijk uittreden van één der vaste deelnemers of bij tijdelijk toetreden van anderen, zoals de hertog van Gulik in 1420-1423.⁵

De derde groep wordt gevormd door de drie Gelderse guldens van Reinald IV. Deze volgen wel in beeldenaar nauwkeurig het type van de Rijnse guldens (in casu het type dat 1399-1404 gold), maar zijn, zoals in de Nederlanden reeds enige tijd gebruikelijk, van aanmerkelijk lager gehalte. Ook in Utrecht en Holland zijn, zij het iets later, dergelijke naslagen van het Rijnse type met afwijkend gehalte uitgegeven: vandaar dat de tijdgenoten steeds scherp onderscheid maakten tussen de volwaardige Rijnse guldens en de minderwaardige Reinaldus-, Fredericus- en Beiersguldens.

H. E. v. G.

Deventer 1967. – Op het terrein van de Verenigde Gestichten aan de Smedenstraat te Deventer zijn 17 gouden munten uit de 15e eeuw gevonden.

⁵ Bij zijn toetreding werd de in 1419 ingevoerde driepas vervangen door een vierpas om voor Gulik plaats te maken: na Reinalds overlijden werd de lege plaats met een rozet gevuld.

Brabant, Philips de Goede (1430–1467)

Schild. Vz. PHS DVX BVRG BRABANTIE Z LIMB Delmonte 60 2 ex.
Kz. XPC VINCIT XPC REGNAT XPT IMPERAT

Pieter. Vz. PHS DEI GRA DVX - BRAB Z LIMBVRG 62 1 ex.
Kz. PAX XPI MANET SEMPER NOBISCVM

Holland, Philips de Goede als ruwaard (1425–1428)

Schild. Vz. PHS DVX BVRG - COM FLAD HES HOL'ZZ 738 1 ex.
Kz. XPC VINCIT XPC REGNAT XPC IMPERAT

Utrecht, Frederik van Blankenheim (1393–1423)

St. Jansgulden. Vz. s. IOHANNES BAPTISTA 929 1 ex.
Kz. DNS FREDERIC EPC TRAIECTENS

Utrecht, Rudolf van Diepholt als postulaat (1426–1433)

St. Maartensgulden. Vz. SANCTE ME-RTIN EPIS 936 2 ex.
Kz. MON RODLP POSTVL TRAIET

Gelderland, Reinald IV (1402–1423)

St. Jansgulden. Vz. s. IOHANNES BAPTISTA 599 6 ex.
Kz. DVX REINALD IVL Z GEL Z COMIS Z

Gelderland, Arnold (1423–1472)

St. Jansgulden. Vz. s. IOHANNES BAPTISTA 604 4 ex.
Kz. DVX ARNOLD GEL Z IVL Z COMIS

Bovendien kwam tegelijk een Friese stuiver 1505 van George van Saksen aan de dag (van der Chijs pl. 7,6), die echter kennelijk niet tot deze schat kan behoren.

H. K. BERGHUIJS

Mariekerke 1967. – In januari 1967 kwamen bij het ingraven van een afvoerbuis bij een huis te Mariekerke (gem. Meliskerke) 15 gouden munten te voorschijn, waarvan de jongste het jaartal 1569 draagt.¹

Bourgondische Nederlanden

Karel V, halve reaal, Brabant	Van Gelder-Hoc 184–1a	1
zonnekroon, Brabant 1545, 1555	186–1	2
Philips II, halve reaal, Gelderland	207–6c	1

¹ Voorlopige mededeling in *Nieuwsbulletin KNOB* 1967, p. 36.

Bisdom Utrecht

Rudolf van Diepholt, postulaatgulden	Delmonte 937	1
--------------------------------------	--------------	---

Koninkrijk Frankrijk

Lodewijk XII, zonnekroon (Bordeaux, Lyon en Limoges) ²	Lafaurie 592	3
zonnekroon Dauphiné (pl. III) ³	597var.	1
Frans I, zonnekroon (Limoges)		1
zonnekroon Dauphiné (Crémieu)		2
zonnekroon (Toulouse)	749	1
Karel IX, zonnekroon (Parijs 1562 ⁴ , Rouen 1569)	890	2

H. E. v. G.

Groenekan 1967. – Op 3 november 1967 werd bij het opbreken van een oude tegelvloer in een huis te Groenekan (gem. Maartensdijk) een rood geglaazuurd schenkkannetje gevonden gevuld met munten. Het kannetje, dat tevoren reeds beschadigd was en bij het uitgraven brak, was zorgvuldig weggezet geweest in een soort nisje. Het bevatte 294 zilveren munten, grotendeels kleingeld lopend van ca 1470 tot 1582.

Bourgondische Nederlanden

Karel de Stoute, dubbele stuiver, Vlaanderen z.j.	GH 21-3	1
groot, Vlaanderen z.j.	25-3	4
vuurijzer, Brabant 1474	35-1	1
Vlaanderen 147.	35-3a	1
Maria de Rijke, vuurijzer, Brabant 1479	40-1b	2
Philips de Schone, em. 1482, vuurijzer, Brabant 1482	53-1a	1
Brabant 1483	53-1b	1
Gelre z.j.	53-4	1

² Afgebeeld *Cat. Jacques Schulman NV 247* (7 mei 1968), no 1749. Als herkomst wordt daar abusievelijk vondst Serooskerke genoemd.

³ Op dit exemplaar heeft de stempelsnijder ten onrechte het omschrift van de zilveren munten SIT NOMEN DNI BENEDICTV aangebracht (een dergelijke fout is ook bekend op een zonnekroon Dauphiné van Karel VIII: Lafaurie 558a). Afgebeeld *Cat. Jacques Schulman NV 245* (6 juni 1967), no 1746.

⁴ Het jaartal is foutief gespeld MVLXII in plaats van MDLXII (dergelijke vergissingen Lafaurie II, p. 84).

em. 1485, groot, Brabant z.j.	63-1	1
Holland z.j.	63-6	1
em. 1489, groot, Brabant 1489	85-1a	3
Vlaanderen z.j.	85-5	2
em. 1492, vuurijzer, Brabant 1492	98-1a	5
Holland 1492	98-6	4
groot, Brabant z.j.	102-1	4
Vlaanderen z.j.	102-5	8
Holland z.j.	102-6	3
em. 1496, stuiver, Brabant z.j.	112-1	10
Vlaanderen z.j.	112-5	13
Holland z.j.	112-6	9
Namen z.j.	112-7	11
em. 1499, dubbele stuiver, Brabant (A)		
1520 (fout voor 1502), 150 .	119-1	2
Brabant (M) 1500	119-2a	2
Vlaanderen z.j.	119-5a	2
stuiver, Brabant (A) z.j.	120-1	17
Brabant (M) 150 .	120-2a	1
Brabant (M) 1504, 1505(3)	120-2b	4
Vlaanderen z.j.	120-5a	3
Vlaanderen z.j.	120-5b	2
Holland 1499 ¹	120-6a	15
Holland 1499	120-6b	6
Namen 1499(8), 1502(2)	120-7	10
groot, Brabant (M) 150 .	121-2	1
Vlaanderen z.j.	121-5	2
Holland z.j.	121-6	1
Karel V, em. 1506, dubbele stuiver, Brabant (A) 1512	171-1b	1
stuiver, Brabant (A) z.j.	172-1a	4
Brabant (M) 1512	172-2	1

¹ Zoals bekend onderscheiden de emissies van 1496 en 1499 zich voornamelijk doordat de grote tot de muntrand reikende kroon boven het wapen door een kleinere binnen het omschrift blijvende kroon werd vervangen. Tegelijk werden gewoonlijk enkele details van de kz. anders getekend: de versiering onder en boven de zwikken van de vierpas en het muntteken. In de Hollandse munt te Dordrecht werd dit minder scherp toegepast dan elders. Van de 21 stuivers met jaartal 1499 vertonen 6 ex. de oude kroon en de oude kz. met vierbladige bloem, 9 ex. de oude kroon en de nieuwe kz. met vijfbladige rozet, 2 de nieuwe kleine kroon en de oude kz. en 4 de nieuwe kroon en de nieuwe kz.

	Vlaanderen z.j.	172-5	1
	Holland 1499	172-6	8
	groot, Brabant (A) z.j.	173-1a	15
	Brabant (M) 1509, 1513, 1514, 1517?(2), 15..(2)	173-2	7
	Vlaanderen z.j.	173-5a	2
	Vlaanderen z.j.	173-5b	1
	Namen 1513, 1514, 151..	173-7	3
em. 1521, vier stuivers,	Brabant (A) 1539, 15..	189-1a	2
	Brabant (A) 1551	189-1b	1
	reaal (3 stuiver), Brabant (A) z.j.	190-1	1
	halve reaal, Brabant (A) z.j.	191-1a	3
	Brabant (M) z.j.	191-2a	2
	Holland z.j.	191-6a	1
	Holland z.j.	191-6c	1
	stuiver, Brabant (A) z.j.	192-1a	6
	Brabant (A) z.j.	192-1b	2
	Vlaanderen z.j.	192-5	1
	Holland z.j.	192-6c	2
	Namen z.j.	192-7	2
	gewest onleesbaar	192-?	2
	groot, Brabant (A) z.j.	193-1b	4
	Brabant (M) z.j.	193-2	2
	Gelre z.j.	193-4	2
	Vlaanderen z.j.	193-5	5
	Holland z.j.	193-6	1
Philips II, 1/5 Philipsdaalder,	Brabant (A) 1566	212-1b	1
	Holland z.j.	212-11a	1
1/10 Philipsdaalder,	Brabant (A) 1571(7),1572(2)	213-1b	9
	Brabant (M) 1571	213-2b	1
	Gelre 1571	213-6b	1
	Vlaanderen 1571	213-7b	1
	Utrecht 1571	213-16a	1
1/20 Philipsdaalder,	Brabant (A) 1571	215-1	1
	Vlaanderen 1576	215-7	1
	Holland 1572	215-11	2
	Utrecht 1572	215-16a	2
halve Statendaalder,	Vlaanderen 1577	246-7	4

Overige Nederlanden

Provincie Holland, leeuwendaalder 1576	Delm.	831	4
halve leeuwendaalder 1578		870	1
Provincie Utrecht, ruiterschelling 1582	Verk.	112,2	5
Stad Utrecht, stuiver 1582		114,2	15
Bisdóm Luik, Lodewijk van Bourbon, vuurijszer 1476	Ch.	351	2
vuurijszer 1478		353	1
Jan van Hoorne, vuurijszer z.j.		376	2

Koninkrijk Spanje

Ferdinand en Isabella, reaal Sevilla z.j.	Heiss	22,94	1
Philips II, acht realen Sevilla z.j. (na 1566)	Yriarte	36	1

De datum van verberging kan met grote stelligheid op 1582 worden gesteld: de 20 in het nabije Utrecht geslagen munten van dat jaar (schellingen en stuivers) zijn f.d.c. en nauwelijks in gebruik geweest, terwijl de in datzelfde jaar zo massaal geslagen Gelderse snaphaanschellingen nog geheel ontbreken.

De schat bestaat essentieel uit klein geld. Er zijn slechts 5 grote zilverstukken (4 Hollandse leeuwendaalders en 1 Spaanse mat) en 15 middelgrote munten (vierstuivers van Karel V – in 1582 omlopend voor 6 stuivers –, vijfde Philipsdaalders, schellingen, halve Staten- en leeuwendaalders). De massa wordt gevormd door stuivers en groten of halve stuivers uit de tijd van Philips de Schone en Karel V, dus 40 tot 100 jaar oud en natuurlijk dienovereenkomstig gesleten.

Dit is bepaald niet een op zich zelf staand verschijnsel. Deze oude stuivers en groten – in waarde inmiddels verhoogd tot 1½, resp. ¾ stuiver, komen nog tot in de 17e eeuw in de tarieven als gangbaar geld voor; in de Republiek zijn zij pas in 1621, in de Spaanse Nederlanden in 1618 uit de officiële lijsten van toegelaten muntsoorten verwijderd. In depots uit de jaren '70 en '80 die geheel of gedeeltelijk uit klein geld bestaan, overheersen zij geregeld de nieuwere soorten, zowel in de Noordelijke als in de Zuidelijke Nederlanden. Duidelijke voorbeelden daarvan zijn de vondsten Groede 1943, Roosendaal 1938, Zoeterwoude 1964, Holwerd 1957² en Raamsdonksveer 1970, evenals veel zuidelijker Kortrijk 1947³. Zij komen zelfs nog voor in late vondsten als Grave 1893 uit 1600 en Saasveld 1935 uit 1604. De enorme aantallen stuivers en groten die in de tijd van Philips de Schone en Karel V uitgegeven zijn (naar schatting resp. ca 35 miljoen en 40 miljoen stuks) hebben nog zeer lang in de behoefte voorzien: afgezien van kopergeld werden onder Philips II praktisch geen kleinere munten dan de stoters of 1/20 Philipsdaalders geslagen,

² Groede en Zoeterwoude zijn gepubliceerd JMP 1964, p. 56 en 58, Holwerd JMP 1957, p. 72.

³ Zie RBN 1951, p. 166.

die altijd nog $1\frac{3}{4}$, weldra $2\frac{1}{2}$ stuiver waard waren. Pas in de laatste decennia van de 16e eeuw werden vooral door de steden in de Republiek weer grote aantallen stuivers en halve stuivers geslagen, waarvan de hier nog juist vertegenwoordigde stuivers 1582 van Utrecht tot de vroegste behoren.

Tenslotte dient nog aandacht besteed te worden aan de in de vondst voorkomende geklopte munten. Zoals gebruikelijk vertoont een aanzienlijk aantal van de stuivers van de emissies 1496, 1499, 1506 en 1521 de bekende klopp „kasteel”, waarvan de herkomst nog steeds volslagen onduidelijk is. Zeker is slechts dat deze instempeling ergens in de Nederlanden, hetzij op Bourgondisch gebied, hetzij in de pas in de loop van de regering aangehechte gewesten in het Noordoosten, moet zijn aangebracht enige tijd na 1521. De stempeling, die uitsluitend de stuivers betrof,⁴ moet zeer omvangrijk geweest zijn. Er zijn verschillende poinçoenen voor gebruikt en zij bereikte een belangrijk percentage van de circulerende stuivers: hier zijn van de 132 stuivers 23 stuks geklopt, waarvan 1 zelfs tweemaal.

Ook de stempeling van Holland en Zeeland in 1573 heeft zijn sporen nagelaten. Van de 18 hiervoor in aanmerking komende stukken – munten van een waarde van 4 stuivers en hoger geslagen voor 1573 – vertonen 2 de Hollandse en 2 de Zeeuwse leeuw.

H. E. v. G.

Woensel 1968. – Tijdens nieuwbouw in de wijk De Tempel onder Woensel (gem. Eindhoven) zijn op 28 mei 1968 een aantal zilveren munten gevonden. Ze waren oorspronkelijk in een zakje van textiel geborgen en kwamen te voorschijn in een met zand opgevuld gat in het leem. De munten waren grotendeels zeer versleten en gecorrodeerd, zodat van enkele zelfs slechts fragmenten over waren.

Bourgondische Nederlanden

Karel de Stoute, dubbele stuiver, Brabant	GH 23-1	1
Philips de Schone, stuiver, Brabant (fragment)	120-1	1
Vlaanderen (id.)	120-5a	1
Karel V, reaal, Brabant (A)	190-1	1
halve reaal, Brabant (A)	191-1	3
Brabant (M)	191-2c	1
Philips II, 1/20 Philipsdaalder, Vlaanderen 1576	215-7	1
Statendaalder, Overijssel 1578	245-17	1
halve Statendaalder, Vlaanderen 1577, 1578	246-7	2
kwart Statendaalder, Brabant (A) 1577	247-1	1

⁴ Wel tengevolge van een vergissing werd dezelfde klopp hier ook aangetroffen op een Brabantse groot van Karel V.

Brabant (M) 1557, 1558	3
Gelderland 1557, 1558, 1561	13
Vlaanderen 1557, 1575, 1580	6
Holland 1557, 1558	5
Namen 1592	1
Doornik 1589, 1592	8
niet geïdentificeerd	17
halve Philipsdaalder, Brabant (A) 1566, 1589, 1594(17)	21
Gelderland 1563, 1564	5
Vlaanderen 1589	1
Artois 15 . .	1
Holland 1574	2
Doornik 1589	1
niet geïdentificeerd	3
vijfde Philipsdaalder, Holland z.j.	1
Frans van Anjou, halve Anjoudaalder, Vlaanderen 1582, 1583	4
<i>Republiek der Ver. Nederlanden</i>	
Leicesterrijksdaalder, niet nader geïdentificeerd	2
Gehelmde rijksdaalder, Holland 1591, 1592	4
West-Friesland 1592	17
Zeeland 1591	1
Utrecht 1592	5
Gelderland 1593	2
Bourgondische kruisrijksdaalder, Gelderland 1591, 1592	5
Overijssel 1591	4
Rijksdaalder, West-Friesland (D. 925) 1588, 1590	4
<i>Duitse Rijk</i>	
Saksen, keurvorst Christiaan I, rijksdaalder	1
Mansfelt, graaf Peter Ernst I c.s., rijksdaalder 1582	1
Oostenrijk, keizer Maximiliaan II, rijksdaalder 1575	1
<i>Spanje</i>	
Philips II, acht realen, Sevilla 1591, 159 .	2

Opvallend is dat deze in het centrum van de Republiek verborgen schat zo overwegend uit geld van de Spaanse Nederlanden bestaat: onder de Philipsdaalders is het aandeel van de na 1585 in het Zuiden geslagen exemplaren vrij groot en vooral de vele halve Philipsdaalders van 1594 zijn praktisch f.d.c. Van de Republiek zijn

KAMERIK		81
Kleef, Johan III, schilling geslagen te Kleef 1517	Noss 255	1
Gulik en Berg, Wilhelm V, 3 stüber 1583	275	1
6 heller 1579/83	377 vl.	1
Aartsbisdom Keulen, Philips van Daun, schilling 15..	Noss 527 vl.	2
Palts, Lodewijk V, schilling 1516		1
Lotharingen, Karel III (1545–1608), teston		1
Stad Metz, gros (met St. Etienne)		1
Stad Neurenberg, halve schilling ca 1500	Kellner 94	1
Brunswijk–Calenberg, Erik, Mariengroschen 1550	Fiala 37, 24	1
Niet nader gedetermineerd		2
<i>Frankrijk</i>		
Karel IX, halve teston 1565 (Rouen)	Laf. 896	1
Hendrik III, halve teston 1575 (Rennes)	967	1
<i>Engeland</i>		
Hendrik VIII, halve groat geslagen te York	North 1805–7	1
<i>Spanje</i>		
Karel V en Johanna, dubbele reaal geslagen te Mexico (ca 1540)	Heiss 27,9	1
	DR. J. SPRENGER	

Kamerik 1968. – Op 23 augustus 1968 werd bij het vernieuwen van een oude vloer in een boerderij onder Kamerik (Utr.) een pot met 183 grote zilveren munten uit het einde van de 16e eeuw gevonden. De jongste munten, met jaartallen 1592, 1593 en 1594, waren vrijwel niet in omloop geweest.¹

Ongelukkigerwijze waren de munten slechts korte tijd voor onderzoek beschikbaar, zodat niet alle jaartallen definitief konden worden vastgesteld en in sommige gevallen het aantal exemplaren van ieder jaar niet kan worden opgegeven. De volgende lijst blijft dan ook enigszins onvolledig.

Bourgondische Nederlanden

Philips II, Philipsdaalder, Brabant (A) 1557, 1558, 1559, 1561, 1573, 1574, 1575, 1576, 1587, 1588, 1589, 1590, 1591, 1592		38
Brabant (B) 1576, 1577(?), 1592		4

¹ Voorlopige mededeling in *De Geuzenpenning* 18 (1968), p. 53.

alleen de kwalitatief beste soorten voorhanden; alle oorlogsemissies als Hollandse leeuwendaalders van 1576, Statendaalders, Uniedaalders en zilveren ridders ontbreken en zelfs de recente leeuwendaalders van 1589, hoewel die toen tegen een met die van rijksdaalders vergelijkbare koers werden uitgegeven.

H. E. v. G.

Zuid-Holland. – Een vrij omvangrijke vondst van zilveren munten uit de 16e en 17e eeuw die reeds jaren geleden aan de dag gekomen was en vrij volledig bijeen gebleven is, werd aan het Kon. Penningkabinet ter determinatie voorgelegd.

Bourgondische Nederlanden

Philips de Schone, stuiver Holland z.j.	GH 111-7	1
stuiver Holland 1499	120-7	2
groot, provincie onleesbaar	121-?	1
Philips II, Philipsdaalder, Brabant (A) 1590	210-1h	1
1/5 Philipsdaalder, Brabant (A) 1563	212-1b	1
1/20 Philipsdaalder, Brabant (A) 1586	215-1	1
Statendaalder, Brabant (A) 1578	245-1	1
dubbele stuiver, Doornik 1593	219-14	1
Aartshertogen, reaal, Brabant (A) z.j.	293-1	1
halve patagon, Brabant (B) 1621	311-3	1
Philips IV, ducaton type I, Brabant (A) 1633, 1634,		
1635, 1636	327-1a	4
Brabant (B) 1632, 1634, 1635	327-3a	3
Vlaanderen 1632	327-6a	1
Doornik 1633	327-9a	1
ducaton type II, Brabant (A) 1636(2), 1637(2),		
1639(3), 1648(4), 1649(4),		
1650(2), 1651(2), 1653,		
1658(2)	327-1b	22
Brabant (B) 1636, 1638, 1640(3),		
1650, 1657, 1658, 1659(2),		
1662	327-3b	11
Vlaanderen 1661	327-6b	1
kwart patagon, Brabant (B?) 1627	329-3	1

Republiek der Ver. Nederlanden

Stoter (1/20 Leicesterreaal), Holland 158 .	Verk.	44,2	1
Leeuwendaalder, Zeeland 1607	Delm.	838	1
Halve leeuwendaalder, Friesland 1616		883	1
provincie onleesbaar			1
Florijn, Zwolle, Matthias I z.j. (2) en 1621		1114	3
1/3 daalder, Zeeland 1602	Verk.	89,3	1
Snaphaanschelling, Zeeland z.j.		92,1	1
Friesland 1585, 1598, 1622, onl.		128,2	4
Arendschelling, Kampen, Matthias I z.j.		165,2	1
Friesland z.j.		129,1	1
Roosschelling, Zeeland 1601		92,4	1
Halve roosschelling, Holland 1601		55,2	1
Dubbele stuiver, Zeeland 1618		94,1	1
Utrecht 1615		114,5	1
Gelderland 16 . .		17,1	1
Stuiver, Friesland 1623		130,6	1
Zilveren dukaat, Zwolle 1659	Delm.	995	1
Dubbele stuiver, Nijmegen 1620	Verk.	24,1	2
Batenburg, Maximiliaan 1620	Roest	106	1
Dubbele flabbe, Groningen 1626	Delm.	735	1
Flabbe, Groningen 1562	vdChijs	144	1
Jager (dubbele stuiver), Groningen 1602	Verk.	186,5	1
 <i>Groot-Britannië</i>			
Engeland, Maria I, groat z.j. (granaatappel)	North	1460	1
Elisabeth I, shilling (teken onleesbaar)		1985	1
halve shilling 1593 (ton)		2015	1
groat z.j. (herkruist kruis)		1986	1
Karel I, double crown (klok)		2189	1
Schotland, Jacobus VI (= I), thistle-merk 1602	Grueber	149	1
¼ thistle-merk 160 .		151	1
Ierland, Jacobus I, em. 1603, shilling (klok, merlet)		71	2
halve shilling (klok)		72	2
em. 1605, shilling (merlet, roos)		73	2
halve shilling (merlet, roos)		74	2

Duitse Rijk

Gulik-Berg, Wilhelm V, vier albus 1584	Noss 388	1
Bisdom Straatsburg, Karel van Lotharingen, teston 1603	Engel 28,1	2

Frankrijk

Lodewijk XIV, halve écu 1659 L(Bayonne), 1649B (Rouen)	Ciani 1850	2
--	------------	---

Spanje

Philips II, reaal, Mexico (essayeur O)	Heiss 30,23	1
--	-------------	---

Italië

Messerano, Francesco Filiberto (1584–1629), ¼ daalder	Corpus II 31,9	1
---	----------------	---

De jongste munt is een ducaton van 1662. De schat werd dus afgesloten, toen de nieuwe zilveren munten van de Republiek nog pas zeer kort – sinds 1659 – in circulatie waren: deze zijn nog slechts door één zilveren dukaat vertegenwoordigd. In de kwart eeuw daarvoor werd de omloop hier te lande vrijwel beheerst door de Zuid-Nederlandse ducatonen en patagonen.

De 43 ducatonen maken inderdaad tezamen met het éne Engelse goudstuk en 11 andere grote zilverstukken het overgrote deel van de waarde van de schat uit: in toenmalig Nederlands geld leveren deze samen ongeveer *f* 165 op. De 50 andere, zeer gevarieerde kleine munten zijn daarentegen samen nog geen *f* 10 toenmalig geld waard. Het zijn in hoofdzaak kleine zilveren munten van de Republiek, daarnaast een paar zeer oude Bourgondische munten en geldstukken uit de omliggende landen, vooral Engels, die alle uit plakaten en andere vondsten als min of meer sporadisch in ons land voorkomend gesignaleerd zijn.

H. E. v. G.

Wageningen 1941. – Bij het herstel van een in de oorlog beschadigde woning op de markt te Wageningen is in 1941 een aantal zilveren munten gevonden, die thans dankzij de vriendelijke medewerking van de huidige bewoners van het pand, konden worden beschreven.

Spaanse Nederlanden

Philips IV, halve ducaton Brabant (A) 1656 en 1659.

Frankrijk

Lodewijk XIV, zilveren écu 1651 A (Parijs), 1664 I(Limoges) en
1667 (Pau: met wapen Frankrijk-Navarre-Béarn)
halve écu 1649 D (Lyon) en 1650 M (Toulouse)
achtste écu 1663 D (Lyon) en 1661 I (Limoges).

Aangezien de jongste munt van 1669 is en de kleine vondst geen enkel Noord-Nederlands stuk bevat, is er ditmaal alle reden de schat in verband te brengen met de Franse bezetting van de stad in 1672: de Franse munten, die in Nederlandse vondsten uit deze tijd vrijwel niet voorkomen, zullen door een Frans militair zijn medegebracht.

H. E. v. G.

Rijssen 1967. – Bij het plaatsen van een lichtmast op het Schild, het centrale plein te Rijssen trof men bij menselijke overblijfselen een partij kopergeld en een horloge van omstreeks 1800 aan. De 71 munten, die sterk aangevreten waren, konden door de heer A. ter Harmsel Dz. als volgt worden geïdentificeerd:

Zilveren stuiver, Gelderland 1779	1
Koperen Nederlandse duiten:	
Holland, 1739, 1756, 1780	3
West-Friesland 1658, 1707, 1741, 1785	4
Zeeland 1759, 1766, 1779, 1780, 1781, 1783(2), 1785, 1790, 1793, 1794(3), onleesbaar 5	18
Stad Utrecht 1780, 1787, 1788(2), 1789, 1791(4), onleesbaar 2, VOC 1790(2)	13
Gelderland 1754, 1755, 1764, 1788, onleesbaar 1	5
Overijssel 1767, 1768(2), onleesbaar 4	7
Provincie onleesbaar	16
Vreemde koperen munten:	
Bisdom Luik, Jan Theodoor van Beieren, oord 1745	1
Stad Dortmund, ¼ stüber 1753	1
Bisdom Munster, Frans Arnold van Metternich, 3 pfennige (jaartal onleesbaar, ca 1712/15)	1
Hessen-Darmstadt, Lodewijk IX, pfennig 1786	1

H. E. v. G.

Heusdenhout 1968. – Bij het opruimen van een erf behorend bij een voormalige oude boerderij onder Heusdenhout (gem. Breda) is in het voorjaar van 1968 een aantal zilveren munten gevonden.

Republiek der Ver. Nederlanden
zilveren dukaten:

Zeeland 1705, 1770, 1774, 1777, 1782	5	5
--------------------------------------	---	---

HEUSDENHOUT		87
dubbele daalders:		
Zeeland 1688, 1690(2), jaartal onleesbaar	4	4
daalders (30 stuiver):		
Zeeland 1680, 1682	2	
West-Friesland 1686, jaartal onleesbaar	2	
Utrecht 1685, 1686(3), 1688, 1689, 1690	7	
Deventer 1685, 1686	2	
Zwolle 1686	1	
	—	14
3-guldenstukken:		
Holland 17?? (1791)	1	
West-Friesland 1792, 1794, 1795	3	
Utrecht 1793, 1795	2	
Overijssel 1694, jaartal onleesbaar	2	
Deventer 1698	1	
	—	9
gulden:		
Holland 1735?, 1794, jaartal onleesbaar	3	
West-Friesland 1715, 1734, 1736	3	
Utrecht 1715(2), 1716?, 1716(3), 1735	7	
Gelderland 1703, 1709, 1712(2), 1713(2), 1714, 1715(3), 1719, 1723(2), 1734, 1736, 1737(3), 1738, 1763(2)	21	
Overijssel 1704(2), 1718, 1719 (of 1715), 1719, 1721(2), 1734(2), 1735, 1737(2), 1738(2), 17?1	15	
Stad Deventer 1687	1	
	—	50
ruiterschelling:		
Utrecht 1686	1	1
<i>Koninkrijk der Nederlanden</i>		
Willem I, 3 gulden 1832(5)	5	5
		—
		88

De aanwezigheid van driegulden van 1832 wijst op verberging kort na dat jaar. De jongste daaraan voorafgaande munt is van 1795. Eens te meer wordt hier

duidelijk dat tot aan de grote omwisseling in de tijd van koning Willem II het gros van het circulerende geld werd gevormd door de munten uit het einde van de 17e eeuw en uit de 18e eeuw en de grote zilverstukken geslagen onder Willem I nauwelijks in de omloop voorkwamen.

G. v. d. MEER/J. H. EVERS

SUMMARIES OF HOARD PUBLICATIONS

- Nijmegen 1965*: provincial imitation of a sestertius of Domitian (ill.: Pl. III).
- Emmererfscheidenveen 1915*: 47 Roman denarii 100-200 (for the greater part lost).
- A hoard from Egypt*: group of 238 Alexandrian tetradrachms, closing 295/6, acquired by the Museum of Antiquities at Leiden in 1929; the hoard is probably incomplete and the coins struck before 276 must have been sold separately.
- Arnhem 1957*: additions to the hoard list published in JMP 1959, pp. 1-36: 95+32 fourteenth-century coins (one ill.: Pl. III).
- Ten Boer 1967*: 45 gold coins, deposited c. 1427, found partly in 1877, partly in 1967.
- Deventer 1967*: 17 gold coins, deposited c. 1430.
- Mariekerke 1967*: 15 gold coins deposited after 1569 (one ill.: Pl. III).
- Groenekan 1967*: jar with 294 silver coins, mostly small change, hidden in 1582.
- Woensel 1968*: 19 silver coins, hidden after 1586.
- Haanrade 1943*: jar with 39 silver coins deposited c. 1585.
- Kamerik 1968*: pot with 183 large silver coins hidden after 1594; part of the coins could not be described completely.
- Province of South-Holland*: 106 large and small silver coins, deposited after 1662.
- Wageningen 1941*: nine silver coins, mostly French, hidden after 1669.
- Heusdenhout 1968*: 88 silver coins, all from the Netherlands, hidden after 1832.

Penning van het Athenaeum te Harderwijk.

Aureus met portret van Claudius (Valkenburg).

Sestertius (provinciaal) van Domitianus (Nijmegen).

Alianora van Gelre, groot (Arnhem).

Lodewijk XII, zonnekroon (Mariekerke).